

ks. dr hab. Grzegorz Godawa, prof. ucz.

Kraków, 2.06.2023 r.

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Instytut Rodziny, Pedagogiki i Pracy Socjalnej

BIURO DZIEKANÓW
Wpłynęło dnia 06.06.2023

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Izabeli Glac
pt. „Poczucie jakości życia rodzeństwa dzieci przewlekle chorych”
napisanej po kierunku naukowym
dr hab. Katarzyny Pluteckiej, prof. ucz.
oraz dra Rafała Abramciów (promotor pomocniczy)

1. Uwagi ogólne

Relacje pomiędzy rodzeństwem należą do najważniejszych i najdłużej trwających w życiu człowieka. W ciągu lat niejednokrotnie ulegają one zmianom, dostosowując się do nowopowstałych uwarunkowań. Gdy jednym z nich jest choroba brata czy siostry, relacje między rodzeństwem stają przed dużym wyzwaniem. Jak zauważa Beata Antoszevska, „choroba pojawiająca się u jednego dziecka – brata czy siostry – znajduje swe odzwierciedlenie w funkcjonowaniu zdrowego. Nie tylko rodzice pytają o przyczynę powstania choroby, lecz czynią to także pozostałe dzieci”¹. Poszukiwania odpowiedzi na trudne pytania, będące wyrazem braku wiedzy, a także bezsilności i ograniczonej możliwości działania, są trudnym doświadczeniem zdrowego „niewidzialnego rodzeństwa”. Ich cierpienie obejmuje znaczną przestrzeń codziennych doświadczeń, wprowadzając w nie niepokój i chaos.

Rozpoznanie potrzeb i określenie jakości życia rodzeństwa nieuleczalnie chorych dzieci stało się celem pracy doktorskiej, napisanej przez mgr Izabelę Glac. Dobrze się stało, że właśnie ta tematyka spotkała się z naukowym zainteresowaniem Doktorantki. Jest to bowiem

¹ B. Antoszevska, *Dziecko z chorobą nowotworową – problemy psychopedagogiczne*, Impuls, Kraków 2006, s. 189.

5

zagadnienie, które, choć posiada już własną bibliografię, wciąż wymaga pogłębienia, zwłaszcza poprzez badania empiryczne. Badania w tym obszarze są ważne, ale jednocześnie trudne. Jak zauważa Autorka, „trudne emocje, całej cierpiącej z powodu choroby rodziny, są niezwykle delikatną przestrzenią, jednak z punktu widzenia badacza wartą poznania. Eksplorowanie oraz zrozumienie tych uczuć w przyszłości może zaowocować udzieleniem adekwatnej pomocy w radzeniu sobie z tak trudnymi przeżyciami emocjonalnymi” (s. 7). Aplikacyjny wymiar recenzowanej pracy podkreśla jej aktualność i znaczenie. Recenzowana dysertacja jest kreatywną i udaną próbą sprostania temu wyzwaniu. Diagnoza jakości życia zdrowego rodzeństwa oraz przedstawienie form jego wsparcia sytuuje rozważania w zakresie pedagogiki specjalnej, leczniczej i tanatopedagogiki. Dzięki uzyskanym wynikom zyskują także inne dyscypliny nauk społecznych, takie jak psychologia czy socjologia.

2. Temat i cele rozprawy

Temat rozprawy jest zwarty, a jednocześnie interesujący i pojemny treściowo. Zakłada on diagnozę problematyki funkcjonowania braci i sióstr nieuleczalnie chorego dziecka. Główny problem badawczy został przedstawiony jako określenie poczucia jakości życia osób badanych wyrażonego w wymiarach: duchowym/metafizycznym, podmiotowym/jednostkowym, psychospołecznym i psychofizycznym (s. 110). Jest to teoretyczny model jakości życia opracowany przez M. Straś-Romanowską. Jakość życia jest przez nią definiowana jako ogólne zadowolenie, które jest doświadczane w wymienionych powyżej sferach, harmonijnie ze sobą połączonych.

W wyniku operacjonalizacji celu głównego Autorka rozprawy wyodrębniła cele szczegółowe, na podstawie których sformułowano strukturę empirycznej części pracy. Autorka swobodnie porusza się w zagadnieniach, które wymagają dużego wycucia, wrażliwości, a jednocześnie umiejętności badawczych. Jej doświadczenia związane ze współpracą z hospicjum dla dzieci otwierają czytelnika na obszary niedostrzegalne przy pobieżnym oglądzie problematyki. Stopień realizacji celów badawczych jest zadowalający.

3. Metody badawcze

Pani Izabela Glac określiła metody badawcze, którymi posłużyła się w swojej dysertacji. W pierwszej części pracy wykorzystuje metodę krytycznej analizy literatury przedmiotu. W części empirycznej stosuje dwa podejścia do badanej rzeczywistości: jakościowe i ilościowe. Zastosowanie triangulacji w badaniach własnych zostało uzasadnione, a oddanie prymatu podejściu jakościowemu jest właściwym zabiegiem metodologicznym. Autorka zastosowała

metodę indywidualnych przypadków w oparciu o wywiad narracyjny, który uzupełniła testem zdań niedokończonych, badaniem dyferencjału semantycznego oraz metodą testową w postaci Kwestionariusza Poczucia Jakości Życia autorstwa M. Straś-Romanowskiej i jej współpracowników. Należy podkreślić metodologiczną otwartość i komplementarność przyjętych metod i technik badawczych. Doktoranta wykorzystano swoje gruntowne wykształcenie psychologiczno-pedagogiczne i związane z tym kompetencje, dzięki czemu wyprowadzone wyniki są dobrze ułożone w materiale badawczym. Pani Glac zadbała o zachowanie etycznych zasad prowadzenia badań, uwzględniając charakter środowiska choroby i cierpienia.

4. Ocena wykorzystanych źródeł i literatury

Bibliografia zawiera 132 pozycje. To stosunkowo niewiele, jak na pracę empiryczną, która winna posiadać pogłębioną analizę literatury przedmiotu. Autorka odwołuje się do znaczących publikacji, ale pomija niektóre istotne w badanym zakresie tematycznym, np. J. Binnebesela, B. Antoszewskiej, J. Boruszak, H. Grylickiej, M. Kościółek, A. Góry, F. Buczyńskiego, G. Cepuch i in. Tak więc stwierdzenie, że w tym zakresie Autorka znalazła jedynie 4 pozycje naukowe omawiające życie emocjonalne zdrowego rodzeństwa (s. 8) sugeruje niewystarczająco pogłębioną kwerendę. Lektura całej pracy doktorskiej dostarcza większej liczby publikacji naukowych w zakresie przedmiotu badań, ale postulat poszerzenia bibliografii wydaje się wciąż aktualny. Z pewnością to by wzmocniło teoretyczne zaplecze prowadzonych badań, zwłaszcza, że stosunkowo duża liczba cytowanych pozycji jest przytaczana za innymi autorami. Warto dodać, że wśród wykorzystanej literatury znajdują się obcojęzyczne publikacje napisane w języku angielskim.

5. Struktura rozprawy

Recenzowana praca liczy 297 stron, zawiera wstęp, zasadniczy korpus, wnioski i postulaty, spisy wykresów, rycin i tabel, a także bibliografię i aneks. Praca doktorska składa się z czterech głównych części. Pierwsza z nich, teoretyczna, zawiera wyjaśnienia terminologiczne dotyczące podstawowych zagadnień związanych z funkcjonowaniem zdrowego rodzeństwa dzieci przewlekle chorych. Doktorantka omawia także problematykę rodziny, jej celów, zadań oraz jej systemowego ujmowania, odnosząc się także do sytuacji dziecka chorego i wpływu trudności somatycznych na tę strukturę. Autorka buduje ciekawość intelektualną czytelnika poprzez wprowadzenie go w zagadnienie chorób przewlekłych i specyfikę procesu chorowania dziecka. Poświęca swoją uwagę problematyce jakości życia, analizuje pod kątem

terminologicznym, w odniesieniu do osób chorych, a także do rodzeństwa przewlekle chorych dzieci.

W części metodologicznej Autorka przedstawia założenia procesu badawczego, ujmuje w niej cele, problemy badawcze oraz przyjęte paradygmaty. Opisuje narzędzia badawcze i uzasadnia ich dobór. To klasycznie rozplanowany i napisany rozdział metodologiczny. Doktorantka słusznie wstrzymała się przed postawieniem hipotez badawczych. W autorskich badaniach wzięło udział dwadzieścia osób w wieku od 12 do 23 lat, będących rodzeństwem dzieci przewlekle chorych. Ze względu na założenia metodologiczne badań jakościowych oraz ograniczoną dostępność respondentów, ta próba spełnia liczbowe oczekiwania.

W trzeciej części pracy autorka przedstawiła wyniki badań, analizując je w formie jakościowej oraz ilościowej. Dokonała żmudnych analiz i obliczeń, dzięki którym możliwe było wnikięcie w skomplikowane doświadczenia zdrowego rodzeństwa oraz określenie ich poczucia jakości życia. Autorka dokonała także analizy ilościowej materiału badawczego. Efektem triangulacji metodologicznej jest szerokie ujęcie zagadnienia poczucia jakości życia badanych. Warto podkreślić ilość pracy włożonej przez Autorkę w analizę i przedstawienie materiału badawczego. Widać w niej troskę Pani Glac o rzetelność w przekazywaniu informacji, których stała się powierniczką.

Pracę kończą wnioski oraz postulaty wynikające z przeprowadzonej analizy. Mają one wymiar teoretyczny i praktyczny, wyrażający się do zaproponowanych formach wspierania rodzeństwa dzieci doświadczających przewlekłej choroby, które mogą być podejmowane przez specjalistów. Wydaje się, że przypisanie treści do celu praktycznego i teoretycznego winno być odwrotne niż zastosowano.

6. Propozycje szczegółowe i dyskusyjne

Aprobując i doceniając całość przemysłów Autorki, recenzent pragnie zwrócić uwagę na kilka kwestii, które warto rozważyć w kontekście przyjęcia recenzowanej pracy do druku:

1. Wspomniane już przywołania literatury przedmiotu za innymi autorami są zbyt częste. Uzasadnieniem tego rodzaju zabiegu jest niedostępność cytowanych publikacji. Ale duża część zapożyczonych cytowań nawiązuje do pozycji, które są stosunkowo łatwo dostępne. Być może czynnikiem utrudniającym tę dostępność były ograniczenia związane z pandemią COVID-19, ale w takim przypadku należy to zaznaczyć w pracy. Można odnieść wrażenie, że Autorka nie podjęła należnego trudu w dotarciu do

zasobów bibliotecznych i internetowych. To wrażenie nie powinno wystąpić w czasie czytania pracy wydanej w formie książki.

2. Autorka z podziwu godną konsekwencją analizuje cztery obszary poczucia jakości życia badanych. Jej analizy są obszerne (może nawet zbyt obszerne), ale wydaje się, że nie w pełni wyczerpują potencjał zawarty w materiale badawczym. W pracy brak cytowań dłuższych wypowiedzi badanych, które poddane analizie mogłyby czytelnikowi jeszcze lepiej uzmysłowić doznania rodzeństwa. Niedosyt pozostaje również po lekturze interesujących wyników i występujących tendencji. Być może są one wystarczające do zaproponowania modelu poczucia jakości życia zdrowego rodzeństwa bądź też modelu wsparcia zdrowych dzieci? Tego rodzaju podsumowanie byłoby cennym wkładem w teorię i praktykę pedagogiki w omawianym zakresie.
3. Autorka wielokrotnie odwołuje się do obszaru duchowo-metafizycznego, ale bardzo rzadko nawiązuje w nim do wymiaru metafizycznego związanego odniesieniem do Boga, siły wyższej czy życia po śmierci. Kwestionariusz KPJŻ zwiera pytania odnoszące się do tego wymiaru, pozostałe narzędzia tylko sporadycznie do niego nawiązują. Rodzi się pytanie, czy analiza materiału badawczego przyniosła jakies wyniki, które by opisywały odniesienie ściśle metafizyczne, w tym religijne?
4. Autorka na końcu pracy umieszcza paragraf pt. „Podsumowanie i dyskusja wyników”. Biorąc pod uwagę zawartość tej części pracy, należy usunąć drugą część przytoczonego tytułu, gdyż Autorka nie dokonuje dyskusji wyników, a jedynie ich podsumowania. Dyskusja zakłada odniesienie wyników badań do osiągnięć innych autorów, a tego Doktorantka nie robi.
5. Autorka realizuje swoje zmierzenia posługując się naukowym językiem, charakteryzującym się dużą poprawnością i dobrą stylistyką. Niemniej zdarzają się błędy i niedociągnięcia, które z pewnością zostaną wyeliminowane w procesie wydawniczym. Przypisy są opracowane zasadniczo poprawnie, ale nie zawsze konsekwentnie.

Powyższe uwagi nie deprecjonują znacząco rozprawy, służą jedynie nadaniu jej jeszcze większej precyzji.

7. Konkluzja

Pomimo pewnych niedociągnięć, Autorce udało się pomyślnie zrealizować i przeprowadzić badania empiryczne wymagające dużego nakładu pracy i wytrwałości. Dostarczyły one wystarczająco rzetelnego materiału badawczego, aby przeprowadzone przez Autorkę analizy,

pozwołyły jej na udzielenie odpowiedzi na sformułowane w założeniach metodologicznych pytania badawcze. W podsumowaniu pragnę podkreślić, iż recenzowana praca, przedstawione rozważania Autorki, analiza i prezentowane wnioski mają charakter interdyscyplinarny. Należy zauważyć, że zarówno sposób ujęcia w analizowanej w treści rozprawy problematyki, jak też uzyskane rezultaty końcowe świadczą o dobrym opanowaniu przez Doktorantkę warsztatu naukowego oraz predysponują ją do prowadzenia dalszej pracy badawczej. Warto podkreślić ogrom i rzetelność analiz, jakie przeprowadziła pani Izabela Głac pod kierunkiem naukowym pani profesor Katarzyny Pluteckiej i pana doktora Rafała Abramciów.

Biorąc pod uwagę powyższe, stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca doktorska pani Izabeli Głac stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego i tym samym odpowiada warunkom określonym w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2014 r., poz. 1852 z późn. zm). Wnioskuje o przyjęcie tej rozprawy i dopuszczenie mgr Izabeli Głac do dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Kraków, 2.06.2023r.

